

Krigen i Gamla testamentet – ett försök att förstå

Artikeln behandlar krigen i GT på Bibelns egen grund. Först visas svagheter med några vanliga lösningsförsök. Guds beskrivs som krigare i både GT och NT. Om Gud är Herre över allt måste han också vara Herre över krigen också. Fyra motiveringar som ges i GT till Guds involvering i krigen redovisas. Till sist kontrasteras GTs och NTs syn på saken.

Få saker väcker så starka reaktioner hos en modern bibelläsare som Gamla testamentets skildringar av krig i Guds namn. Innebär inte dessa att Bibeln måste vara moraliskt korrupt? Kan det vara samma Gud som talar i både Gamla och Nya testamentet? Och inte minst brännande: vill jag själv tro på en Gud som kan beskrivas inte bara som frälsare och livgivare – utan också som domare och förgörare?¹

På senare tid har frågeställningar av detta slag fått en renässans i den svenska debatten. Komikern och författaren Jonas Gardell ägnar till exempel sin bästsäljande bok *Om Gud* åt att presentera den Gud som med hans eget vokabulär är en "slaktens gud, förintelsens gud och folkmordens gud".² För Gardell får våra frågor till Gamla testamentets krigsskildringar sitt svar i konstaterandet att "flera av de gudsbilder som bibeln ger oss [har] demoniskt ursprung".³ Som nutida bibelläsare är det därför vår uppgift att helt enkelt sortera bort alla texter som står i konflikt med hur vi anser att en kärlekens Gud borde bete sig. Eller som Gardell uttrycker det:

Det vi i den judisk-kristna kultursfären i dag kallar Gud – och då tror oss ha en gemensam förståelse av vad vi menar – utvecklades ur en mängd gudsföreställningar och bilder som olika folk och kulturer i Främre Orienten gjorde sig under en period av flera tusen år. De ofta motstridiga gudsbilderna återfinns i bibelns olika texter och går inte att få ihop – eftersom de är utvecklade ur olika föreställningar, olika behov, olika samhällen, olika tider ..."⁴

1. För den som vill läsa vidare i detta ämne rekommenderas Olofs bok som tidigare omnämns i Theofilos: *Krig i Gamla testamentet – Ett försök att förstå* (CredoAkademin, 2007).

2. Jonas Gardell, *Om Gud* (Norstedts 2003), s. 187.

3. Ibid. s. 257.

4. Ibid. s. 107.

Även andra aktuella förhållningssätt till Gamla testamentets "problemtexter" står naturligtvis att finna. Det vanligaste är antagligen att vi helt enkelt struntar i dem. Att vi säger: "de tillhör Gamla testamentet, så varför bry sig"? I min egen kyrkliga miljö – EFS och Svenska kyrkan – har jag även mött resonemang i stil med att Moses påstående att det var Herren som sanktionerade krigen bara var ett smart sätt att motivera hans egna trupper. Annorlunda uttryckt: det var en lögn för att göra soldaterna villiga till strid.

Problemet med dessa och liknande "lösningsförsök" är dock att de står i uppenbar konflikt med Bibelns egen undervisning. Om vi börjar med synen på Gamla testamentet är det till exempel tydligt att både Jesus och apostlarna hade en mycket hög syn på denna bibeldel. Aposteln Paulus går så långt som till att säga att "Hela Skriften [alltså Gamla testamentet] är utandad av Gud och nyttig till undervisning, till bestraffning, till upprättelse och till fostran i rättfärdighet" (2 Tim 3:16).

I fråga om Moses eventuella lögner (eller kanske: oförmåga att lyssna in Guds vilja) blir problemet att om Mose kompromissade med sanningen i en fråga av denna dignitet, hur ska vi då kunna lita på honom i någon av de andra frågor som han uttalar sig i? Till saken hör ju att det inte bara är ett eller två bibelställen som vi med detta förhållningssätt behöver omtolka – det är dussintals!

Mot bakgrund av detta har jag för egen del valt en helt annan strategi – nämligen att återvända till bibelordet självt. Innan det är läge att diskutera och/eller ifrågasätta Gamla testamentets krigsskildringar måste vi ju först ha gått till botten med det som faktiskt står. I den här artikeln kommer jag därför att ägna stora delar av utrymmet åt de gammaltestamentliga texternas egna anspråk; först därefter går jag in på några invändningar som kan tänkas dyka upp under ett sådant studium.

Gud som krigare

Men innan vi går in på krigen i allmänhet skulle jag vilja göra en iakttagelse av lite mer övergripande natur: *både i Gamla och Nya testamentet beskrivs Gud som en krigare*. Det som gör detta påstående så viktigt är att det – om det är sant – visar oss att krigen är förankrade inte bara i en konkret historisk situation; de återspeglar också något av personligheten hos den Gud som vi som kristna har kommit till tro på.

Ett namn i Bibeln står i många sammanhang för något betydligt mer

*“...domen är ett uttryck inte för Guds låga moral,
utan för hans höga moral”*

än vad en viss person heter. Påfallande ofta har det även till syfte att säga oss något om den namngivna personens ursprung, kallelse och identitet. "Abraham" betyder sålunda "fader till många" (1 Mos 17:5). "Sara" betyder "furstinna" (se 1 Mos 17:15-16). "Israel" betyder "han kämpar med Gud" (1 Mos 32:28). Och så vidare.

Ännu tydligare blir detta när Bibeln i olika sammanhang låter Gud få ett namn. Genom att beskriva Gud som "den Allsmäktige" (1 Mos 17:1), som "Herde" (Ps 23:1), som "Läkare" (2 Mos 15:26) etcetera gör Bibeln anspråk på att säga något om vem Gud verkligen är – hans identitet. Uppenbarelsen av Guds namn har därmed en avgörande betydelse för den som vill lära känna Herren på djupet.

Med tanke på detta är det naturligtvis ett utmanande faktum att Guds ord så ofta talar om Herren som en krigare. Ett av Bibelns vanligaste namn på Gud är faktiskt "Herren Sebaot" – ett hebreiskt uttryck som betyder "Herren, härskarornas Gud". Mot denna bakgrund är det även naturligt att en profet som Jesaja kan proklamera ord som att "Herren drar ut som en kämpe, som en krigare, upptänd av stridslust, han utstöter härskrin och visar fienden sin styrka" (Jes 42:13).

Ett ofta förbisett faktum är dock att vi även i Nya testamentet möter beskrivningen av Herren som en krigare – om än i mer indirekt form. Först och främst kan man säga att denna egenskap träder fram i Nya testamentets tal om Jesus som Kung; på Jesu tid fungerade nämligen kungen som härförare i händelse av krig. Ännu tydligare möter vi det i konflikten mellan Jesus och de onda andarna, något som förstärks av aposteln Paulus tal om varje troende som en soldat i Guds armé (se särskilt 2 Kor 10:3ff; Ef 6:10ff; 2 Tim 2:3). Slutligen möter vi beskrivningen av Gud som krigare i Nya testamentets skildringar av Jesu återkomst i härlighet – en uppsättning texter som på flera sätt kan sägas anspela på Jesus som "härskarornas Gud" (se särskilt 1 Thess 4:16f; 2 Thess 1:6ff; Upp 19:11ff).

Guds inblandning i krigen

Om vi med detta i bagaget vänder tillbaka till frågan om Gamla testamentets krig, framgår det med all önskvärd tydlighet att den Gud som utvalde Israel till sitt egendomsfolk betraktades som delaktig även i deras krigföring. Som krigslagarna i Femte Moseboken uttrycker det:

När du drar ut i strid mot dina fiender och möter hästar och vagnar, en här som är större än din egen, skall du inte bli rädd, ty Herren, din Gud, är med dig, han som förde dig ut ur Egypten. Innan striden börjar skall prästen stiga fram och tala till hären. Han skall säga: "Hör, Israel! Nu börjar striden mot fienderna. Tappa inte modet och var inte rädda, ta inte till flykten och låt er inte skrämmas av dem. Ty Herren, er Gud, går med er och strider för er mot era fiender, han skall ge er seger." (5 Mos 20:1-4)

Tydligare än i dessa verser kan det knappast sägas: Herren går i spetsen för de israelitiska soldaterna. Som "härskarornas Gud" för han befäl inte bara över sina änglahärlar, utan även över folkets arméer.

I sitt ursprungliga sammanhang behöver detta inte betraktas som något särskilt anmärkningsvärt. Gamla testamentets vittnesbörd är ju att Herren hade ett inflytande över alla delar av det israelitiska samhället! Det märkliga är alltså inte att Gud hade en del i israeliternas krigföring – det märkliga hade varit om han hade haft en del allting *utom* deras krigföring.

Till saken hör att krig vid den här tiden var att betrakta som en integrerad del av det politiska livet. Och inte minst viktigt: av de politiska villkoren. Inklämda som de var mellan de båda stormakterna Assyrien (norr) och Egypten (söder) hade gudsfolket inte särskilt mycket val annat än att hålla sig med en stridande armé. I detta sammanhang är det också talande att majoriteten av alla de krig som passerar revy i Gamla testamentet var försvarskrig. Israeliterna må i många lägen ha krigat, men de behöver fördenskull inte beskrivas som krigiska.

Så länge som vi inskränker oss till Gamla testamentets "politiska" krig tänker jag därför att den centrala frågan kan formuleras på följande sätt: kan krig under några omständigheter vara försvarbart? Svarar vi ja på denna fråga, blir det naturligt att i detta inkludera också majoriteten av det gamla Israels krig. Svarar vi nej blir konsekvensen att israeliternas fortlevnad som stat låg i de omkringliggande folkens händer – på deras välvilliga inställning till sitt grannland. Och den som kan sitt Gamla Testamente vet att detta absolut inte var något självklart ...

Frågan om Israels politiska krig skulle alltså kunna formuleras med orden: har en suverän stat rätt att försvara sig eller inte? Och om svaret på denna fråga är ja, då får vi räkna med att Israel – i egenskap av teokrati – kunde ha Guds stöd med i beräkningen när de drog i fält.

Detta är å andra sidan inte hela bilden av Gamla testamentets krigsskildringar. De texter som i alla tider har uppfattats som mest provocerande är i stället de som talar om israeliternas krigföring i samband med intåget i Kanaan. Dessa konfrontationer kan nämligen inte beskrivas vare sig som försvarskrig eller politiskt motiverade krig. Genom sitt systematiska utrotande av män, kvinnor och barn måste vi snarast konstatera att de står i strid även med de mest grundläggande uppfattningarna om vad som är rätt och fel. I Femte Mosebokens förteckning över krigslagar har också denna typ av krig fått ett alldeles eget avsnitt:

Men i de städer som tillhör dessa folk och som HERREN, din Gud, ger dig till arvedel skall du inte låta något som andas få leva. Du skall ge dem till spillo: hetiterna och amoreerna, kananeerna och perisseerna, hiveerna och jebusiterna, så som HERREN, din Gud, har befallt dig, för att de inte skall lära er att bedriva alla de vedervärdigheter som de själva har bedrivit till sina gudars ära och så komma er att synda mot HERREN, er Gud. (5 Mos 20:16-18)

Fortsättningen på denna artikel kommer att handla om Gamla testamentet motiveringar till denna för det naturliga sinnet så fränstötande form av krigföring: utrotningskrig.

Bibliska motiveringar till krigen

När jag själv har studerat Gamla testamentet har jag funnit fyra olika motiveringar till israeliternas utrotningskrig.

Den första av dessa motiveringar är rent praktisk: *Krigen var en förutsättning för att bereda plats för israeliternas statsbildning*. Taget för sig själv är förstås detta inte någon särskilt hedervärd motivering. Det finns många nationer som har gett sig på sina grannar med motiveringen att de behöver mer utrymme – och de brukar mötas av omgivningens kraftfulla fördömanden.

Men när det gäller Israel behöver vi även komma ihåg en annan sak, och det är att etableringen av Israel som nation var en del av ett större drama. Bevarandet av Guds folk Israel var helt enkelt en central del av den plan som i förlängningen skulle innebära att Gud kunde sända sin Messias hit till världen. Utrotningskrigen mot kanaaneerna hade till

syfte att skapa förutsättningar för att *alla* folk och stammar en dag skulle kunna erbjudas Guds frälsning genom Jesus.

Den andra motiveringen till utrotningskrigen har att göra med Guds dom. Som Guds utvalda folk kan man helt enkelt säga att *israeliterna fick vara Guds förlängda arm för att utföra hans straffdomar över hednafolken*. Detta framgår av bland annat följande bibelord:

När Herren, din Gud, jagar undan dem [kanaaneerna] för dig får du inte tro att det är på grund av din rättfärdighet som Herren låter dig komma till detta land och ta det i besittning. Nej, det är de andra folkens ondska som gör att Herren driver undan dem för dig. (5 Mos 9:4)

De konkreta synder som Gamla testamentet lastar dessa folk för är dels deras avgudadyrkan (se 5 Mos 18:9-12), dels deras sexuella promiskuitet (se 3 Mos 18:24f). Listan skulle säkert kunna göras längre, men i samband med att Gud sluter förbund med patriarken Abra(ha)m ges ändå en intressant kommentar apropå denna motivering. I Första Mosebokens femtonde kapitel står det:

Herren sade till Abram: "Du skall veta att dina ättlingar kommer att bo i ett land som inte är deras och vara slavar och förtryckas i fyrahundra år. Men det folk vars slavar de blir skall jag döma, och därefter skall de dra ut med stora rikedomar. [---] Efter tre generationer skall dina ättlingar återvända hit, först då har amoreerna fyllt sina synders mått. (1 Mos 15:13-14, 16)

Utifrån detta kan man säga att Herren själv gör klart att de folkslag som israeliterna skulle komma att utrota under intåget i Kanaan inte var att betrakta som oskyldiga. Det fanns verkligen en tid – när Abraham levde – då de ännu inte var bortom frälsning. Men när tiden var kommen för intåget var de mogna för Guds rättfärdiga dom.

Den tredje motiveringen till dessa krig knyter an till den förra. Den säger oss att *krigen hade till syfte att manifesteras Guds seger över avgudarna*. Detta blir tydligt redan vid israeliternas uttåg ur Egypten. De plågor som drabbade Egypten i samband med Exodus var nämligen inte vilka jobbiga erfarenheter som helst. Mer specifikt var de Guds manifesterade dom över olika delar av nationen som enligt folktron stod under gudarnas beskydd.

Tydligare än någon annanstans framkommer detta i samband med den nionde och tionde plågan. I den nionde plågan sänder Herren ett mörker över Egyptens land, och med tanke på att Faraos var att betrakta

som solgudens son måste detta ha setts som en tydlig markering av de egyptiska gudarnas underlägsenhet. Själva dödsstöten mot Egyptens alla gudar kommer dock först i och med den tionde plågan. Då låter Herren sin Förgörare dra genom landet för att ta livet av alla förstfödda människor och djur. På så sätt gör Herren klart att den egyptiska gudakatalogen inte ens tillsammans kan stå emot israeliternas Gud. Som Herren säger till Mose och Aron: "Den natten skall jag gå fram genom Egypten och döda allt förstfött i landet, både människor och boskap, och alla Egyptens gudar skall drabbas av min dom – jag är Herren" (2 Mos 12:12).

I anslutning till detta är det förstås viktigt att notera att poängen med Guds handlande inte bara är att Egyptens religion inte håller måttet. I förlängningen är det också att göra klart för egypterna att om de vill bli räddade för evigheten – om de vill bli frälsta – då måste de vända sig till sin Skapare. Guds dom över avgudarna har alltså till syfte att göra klart att det är hos Herren, och bara hos Herren, som det finns frälsning och befrielse att hämta. I denna mening kan domen (eller snarare: kallelsen till omvändelse) ses som en förutsättning för frälsningen.

Den fjärde och sista motiveringen till israeliternas utrotningskrig är att folket genom dessa skulle få en *möjlighet till moralisk nystart*. Att det helt enkelt skulle skapas förutsättningar att etablera en nation som inte genast sögs upp av den gudsfrånvända kulturen. Det tydligaste exemplet på detta tankesätt finner vi annars i berättelsen om syndafloden. Syftet med floden var ju just att göra slut på den värld som hade vänt Gud ryggen, för att på så sätt skapa förutsättningar för en ny tidsålder med den rättfärdige Noa och hans familj som bas. Precis samma sak kan sägas om israeliternas relation till kanaaneerna. Faktum är att både syndafloden och intåget i Kanaan kan beskrivas som av Gud sanktionerade "utrotningskrig" mot en fallen värld.

Gamla testamentet och domen

I och med detta har vi fått fyra bibliska motiveringar till de krig som israeliterna utkämpade under sitt intåg i det förlovade landet. Vi har fått en grundläggande förståelse för hur en sådan sak som krig i Guds namn kan ha ett utrymme i Guds ord. Samtidigt har vi med säkerhet också fått ett antal frågor i vårt huvud. Några av de mest brännande handlar om beskrivningen av Gud som domare.

Till saken hör ju att hela konceptet med Guds dom i vår tid har en väldigt negativ klang. Om Hollywood ger ut en film med titeln "Judgement Day" är tanken att vi ska associera till något otäckt. Till något mörkt och kaotiskt. Men i Bibeln framställs domen som något betydligt mer mångfacetterat. Både i Gamla och Nya testamentet finns det visserligen texter som lyfter fram Guds dom som något som vi både kan och bör känna bävan inför. Men framför allt är ändå domen att betrakta som något gott. Domen är Guds heliga reaktion över det som är ont i tillvaron. Det är hans markering av att allting som söndrar hans goda skapelse ska få sitt straff. Eller som man också skulle kunna uttrycka det: *domen är ett uttryck inte för Guds låga moral, utan för hans höga moral.*

Detta innebär att Bibeln – till skillnad från exempelvis Gardell – inte målar upp någon som helst motsats mellan Guds egenskap av domare och förgörare och hans egenskap av frälsare och livgivare. Snarare kan vi gång på gång se hur dessa egenskaper vandrar hand i hand. Som Herren själv säger till Mose på berget Sinai:

Herren, Herren är en barmhärtig och nådig Gud, sen till vrede och rik på kärlek och trofasthet. Han håller fast vid sin kärlek mot tusenden, han förlåter synd och skuld och brist men lämnar inte den skyldige ostraffad utan låter straffet för fädernas skuld drabba barn och barnbarn intill tredje och fjärde led. (2 Mos 34:6-7)

Den som är förtrogen med Guds ord vet att denna förkunnelse inte är reserverad bara för Gamla testamentet. Även Nya testamentet beskriver Herren som både god och sträng, både Herre och tjänare, både lamm och lejon (se Rom 11:22; Fil 2:6f; Upp 5:5f). Och den Jesus som har kommit till världen "inte ... för att döma världen utan för att världen skulle räddas genom honom" är också den som i sitt tal om yttersta tiden placerar sig själv på domarsätet, där han ska "skilja människorna som herden skiljer fåren från getterna" (se Joh 3:17; Matt 25:32).

I den mån som Gamla testamentets krig är att beskriva som domshandlingar måste vi alltså konstatera att de på intet sätt står i motsats till Gud även som en kärlekens och barmhärtighetens Gud. I alla tider har Herren varit både domare och frälsare, och att intala sig något annat är att gå på tvärs med hela Bibelns samstämmiga vittnesbörd.

Därmed är naturligtvis inte sagt att detta budskap skulle vara lättsmält. Och kanske är det inte heller domen som princip som provocerar oss mest. Snarare är det frågeställningar som dessa:

- Hur kan en Gud som älskar alla människor gå så långt som till att beordra masslakt på ett helt folk?
- Innebar inte krigen i Gamla testamentet att även oskyldiga människor blev dödade?
- Vad försiggick i huvudet på de soldater som hade till uppgift att utföra Guds dom över hedningarna?
- Hur rimmar Gamla testamentets krig med Nya testamentets budskap om kärlek och fred genom Jesus Kristus?
- Borde inte Gud ha kunnat handla på ett annat sätt?

I en artikel av den här längden är det inte möjligt att gå in på alla dessa frågor. För en sådan fördjupning får jag därför hänvisa till min bok i ämnet. Men i anslutning till talet om Guds dom skulle jag ändå vilja komma med en sista reflektion.

I den nutida debatten om Gud och hans funktion av domare tycks den underliggande frågan ofta vara något i stil med: "hur kan Gud som är god tillåta att någon enda människa går förlorad?" I de bibliska texterna, däremot, verkar huvudfrågan snarast kunna formuleras: "hur kan Gud som är helig göra så att någon enda människa kan bli frälst?" Perspektiven är som synes varandras motpoler. Och till stor del tror jag att det är detta som ligger till grund också för våra problem med Gamla testamentets krigstexter: eftersom vi innerst inne inte accepterar att Guds dom kan vara motiverad blir konsekvensen att vi hellre tar parti för den syndiga människan än för vår Skapare. Att Gud snarare än vår egen ondska blir problemet.

Skillnaden mellan Gamla och Nya testamentet

Hur ska vi då beskriva de skillnader som de facto finns mellan Gamla och Nya testamentet? Inte kan det väl vara någon slump att Nya testamentet aldrig ger oss någon uppmaning vare sig till krig eller dödande? Nej, naturligtvis inte. I och med Jesu död och uppståndelse har en revolution inträffat, som i en enkel uppställning skulle kunna beskrivas så här:

Israel

Jordisk teokrati (politisk)

Etniskt gudsfolk

Fysiskt land med geografiska gränser

Fiender av kött och blod

Kyrkan

Andlig teokrati (opolitisk – men med politiska konsekvenser)

Alla folk och stammar

Andligt rike

Andliga fiender

Konsekvenserna av Jesus och det nya förbundet blir mot denna bakgrund stora inte minst i synen på krig och dödande. Som jordisk teokrati låg det i sakens natur att israeliterna också hade fysiska fiender att bekämpa. Som kristna, däremot, manas vi till kamp endast mot fördärvmakterna – alltså mot synden, döden och djävulen. Som politisk stat kan man vidare säga att det i Israel fanns ett mandat att genom lagen upprätthålla rätten; denna ordning av "öga för öga, tand för tand" upphävs däremot av Jesus när han ger kallelsen att vända andra kinden till.

Rent generellt tror jag att man kan säga att det gamla förbundet var betydligt mer "fysiskt" till sin karaktär. Detta visar sig också i att Guds dom – ofta, men inte alltid, i form av krig – faller redan här på jorden. I det nya förbundet, däremot, talas det i första hand om domen som något framtida och som förknippat med vår Herres återkomst till jorden.

Till de mest utmanande aspekterna av Nya testamentets undervisning hör därför skildringarna av Jesu andra tillkommelse. Då, får vi nämligen veta, ska han uppträda just som Domaren. Och när vi studerar texterna om vad vi har att vänta i samband med detta blir det tydligt att en viktig referenspunkt för vad som står måste vara just krigen i Gamla testamentet. För att ta det mest uppenbara exemplet – Johannes vision av Jesus i Uppenbarelseboken:

Och jag såg himlen öppen, och se: en vit häst, och han som satt på den kallas "Trovärdig och sann", och han dömer och strider rättfärdigt. [---] Och ut ur hans mun kom ett skarpt svärd som han skall slå folken med, och han skall valla dem med en stav av järn, och han skall trampa vinpressen i Guds, allhärskarens, stränga vredes vin. Och han har ett namn skrivet på manteln och på låret: "Konungarnas konung och herrarnas herre." [---] Och jag såg odjuret och jordens kungar och deras härar, som samlats för att strida mot honom som satt på hästen och mot hans här. Och odjuret togs till fånga och likaså den falske profeten, som gjort tecken inför odjuret och förfört dem som tagit emot dess märke och tillbett dess bild. De kastades båda levande i eldsjön som brinner av

svavel. Och de andra dödades med svärdet ur ryttarens mun, och alla fåglarna åt sig mätta på deras kött. (Upp 19:11, 15-16, 19-21)

I Uppenbarelsebokens skildringar av den yttersta domen visar det sig att just de motiveringar som vi kan iaktta i samband med israeliternas utrotningskrig kommer tillbaka:

- Precis som krigen hade till syfte att bereda plats för israeliterna talar Uppenbarelseboken om en ny himmel och en ny jord där det nya gudsfolket ska få bo (se Upp 21:1ff).
- Precis som krigen hade till syfte att bestraffa det onda kan vi i Uppenbarelseboken läsa att de som är fiender till evangeliet ska kastas i den brinnande sjön (se Upp 20:15 och 21:8).
- Precis som krigen hade till syfte att manifesteras Guds dom över avgudarna kan vi i Uppenbarelseboken läsa att den sataniska treenigheten – djävulen, odjuret och den falska profeten – blir fördömd (se Upp 19:20).
- Precis som krigen hade till syfte att ge möjlighet till moralisk nystart talas det i Uppenbarelseboken om det nya Jerusalem med orden: "Aldrig skall något orent komma in där och inte heller någon som handlar skändligt eller lögnaktigt utan bara de som Lammet har skrivna i livets bok" (Upp 21:27).

Olof Edsinger

Teolog, författare och generalsekreterare för Salt – barn och unga i EFS
familjen.edsinger@gmail.com